

Куць Тетяна Валеріївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та економічного аналізу, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Макарчук Оксана Григорівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та економічного аналізу, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Kuts Tetyana,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-8389-6070>

Makarchuk Oksana,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-5997-5879>

РИНОК МЕДУ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
HONEY MARKET IN UKRAINE: FUNCTIONING FEATURES AND PROBLEMS IN MODERN CONDITIONS

Куць Т. В., Макарчук О. Г. Ринок меду в Україні: особливості функціонування та проблеми в сучасних умовах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 2. С. 335 – 340.

Kuts T., Makarchuk O. Honey market in Ukraine: functioning features and problems in modern conditions. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Volume 8. № 2, pp. 335 – 340.

Стаття присвячена аналізу проблем і перспектив функціонування ринку меду в умовах війни в Україні. У результаті дослідження автори встановили, що війна призвела до скорочення виробництва меду та обумовила логістичні проблеми, що впливає на рівень експорту та накопичення запасів.

З'ясовано, що, попри статус одного з найбільших світових виробників меду, Україна стикається з проблемою скуповування меду як сировини за заниженими цінами. Попит на український мед обмежується конкуренцією з китайським медом, який продається за нижчою ціною, ніж український і у великих обсягах. Однак є кілька важливих особливостей, які характеризують ринок меду в Україні. Насамперед слід відзначити, що більшість меду виробляється господарствами населення, що ускладнює оцінювання реальної ємності ринку через певну тінізацію цього сектору. Лише 20% виробленого меду походить з професійних пасік, здатних забезпечувати великі товарні партії до 20 тонн меду, тоді як решта виробництва належить локальним невеликим виробникам з обсягами виробництва до 1 тонни меду. За даними Державної служби статистики України, до початку повномасштабної війни в Україні близько 1,5% населення займалось бджільництвом.

У статті обґрунтовані висновки щодо необхідності вжиття заходів з просування та розвитку медового сектору. Вказано на важливість зусиль як для розвитку внутрішнього ринку, так і пошуку нових експортних ринків. Водночас вагомим напрямом успішного розвитку вітчизняного бджільництва є вдосконалення законодавства з питань якості продукції.

Ключові слова: мед, бджільництво, ринок, виробництво, експорт, Україна, якість, конкурентоспроможність, війна.

The research is dedicated to analyzing problems and prospects for the functioning of the honey market in the conditions of war in Ukraine. As a result of the study, it was found that the war has led to a reduction in honey production and has caused logistical problems, which have affected the level of exports and stockpiling. It has been revealed that despite being one of the world's largest honey producers, Ukraine faces the problem of selling honey as a raw material at reduced prices. The demand for Ukrainian honey is limited by competition from Chinese honey, which is sold at a lower price and in large quantities. However, several key features characterize the honey market in Ukraine. First, it should be noted that most honey is produced by household farms, which complicates the assessment of the natural market capacity due to a certain level of informality in this sector. Only 20% of the produced honey comes from professional apiaries capable of providing large batches of up to 20 tons of honey, while the rest of the production belongs to local small-scale producers with production volumes of up to 1 ton of honey. According to the State Statistics Service of Ukraine, before the full-scale war in Ukraine began, approximately 1.5% of the population was engaged in beekeeping. The introduction of measures by the European Council aimed at simplifying logistics and creating "corridors of solidarity" for the export of Ukrainian goods to the global market following the onset of the large-scale Russian invasion has had a significant political and economic impact on the Ukrainian honey market. Additionally, it is worth noting that the European Union has deepened trade liberalization rules with Ukraine through the bilateral Association Agreement and extended duty-free trade with Ukraine for another year until 2024. This has been a favorable factor for the export of honey from Ukraine to EU countries, which have once again become the largest importers of Ukrainian honey. The article provides arguments for the necessity of taking measures to promote and develop the honey sector. It emphasizes the importance of efforts both for developing the domestic market and searching for new export markets. In this regard, improving legislation on product quality is a significant direction for the successful development of domestic beekeeping.

Keywords: honey, beekeeping, market, production, export, Ukraine, quality, competitiveness, war.

Вступ

Дослідження кон'юнктури ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні з урахуванням викликів зовнішнього середовища, є особливо актуальним. Адже через війну в Україні відбувається скорочення виробничих потужностей аграрної сфери, порушення торговельних і зовнішньоекономічних зв'язків, руйнування ланцюгів постачання, що негативно впливає на формування статей ринкових балансів.

Сучасний вітчизняний ринок меду характеризується динамічним розвитком і значним експортним потенціалом. Тому аналітичне забезпечення оцінювання показників виробництва й споживання, експорту й імпорту меду допоможе суб'єктам ринку правильно оцінити поточну ситуацію та спрогнозувати ринкові тренди для обґрунтування оптимальних управлінських рішень.

Для ринку меду є характерним високий рівень конкуренції, особливо з боку китайських виробників. Аналіз чинників конкурентоспроможності українського меду має велике значення для розвитку маркетингових стратегій щодо його просування на різні сегменти світового ринку.

Питання якості та безпечності меду залишаються важливими для споживачів як в Україні, так і за кордоном і потребують подальшого дослідження в умовах недосконалого законодавства та недостатньо ефективного контролю за якістю продуктів бджільництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні аграрні ринки достатньо глобалізовані та характеризуються високим рівнем конкуренції. Теоретичні та практичні засади функціонування національного і світового ринків сільськогосподарської продукції та продуктів переробної промисловості розглянуто у працях українських учених В. Власова, А. Діброви, О. Жемойди, С. Квашіб, Ю. Лупенка, Т. Осташко, М. Пугачова, О. Шпичака та ін.

Протягом останнього десятиріччя потенційно важливою статтею експортного потенціалу аграрного сектору України стала продукція бджільництва. Економічні проблеми щодо забезпечення конкурентоспроможності галузі бджільництва, підвищення якості продукції та формування ефективних каналів постачання та збуту її продукції розглядаються у працях Л. Адамчук, Л. Вакуленко, К. Ємця, А. Левандовської, О. Христенко, О. Яценко. Значний внесок у дослідження кон'юнктури ринку меду та аналіз його ринкових тенденцій зробили такі вчені, як О. Біловодська, Б. Духницький, В. Духницький, Г. Жолинська, Н. Луців, Л. Сенік, А. Старостіна, С. Чехов, О. Шатько, А. Шкіря та ін. Ці публікації висвітлюють результати досліджень до повномасштабного російського вторгнення. Однак за оцінками експертів, протягом 2022 р. та першої половини 2023 р. через війну вже знищено близько 30% медоносних територій і бджолиних роїв. Це зумовить скорочення обсягу виробництва меду в країні і, відповідно, може спричинити втрату ринків збуту українського меду за кордоном [12]. У цих умовах дослідження виробництва та реалізації меду, зокрема перспективи його подальшого експорту, потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті

Мета дослідження полягає у дослідженні ринку меду в Україні, особливостей експорту вказаної продукції та обґрунтування перспектив подальшого розвитку галузі бджільництва.

Виклад основного матеріалу дослідження

Теоретичною та методичною основою дослідження є положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, економістів з питань дослідження ринків продовольства, законодавчі та нормативні акти України, а також статистичні дані щодо обсягів виробництва й реалізації продукції.

Для досягнення поставленої мети у статті використано такі наукові методи та прийоми: індукції, дедукції, статистичного спостереження, методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрагування.

Результати дослідження та їх обговорення. Протягом останнього десятиріччя український ринок меду переважно збалансований. Рівень загального попиту на мед покривається внутрішнім виробництвом і достатнім рівнем перехідних залишків [6].

Як свідчать результати досліджень, в Україні мед здебільшого виробляється господарствами населення (рис. 1). Це призводить до складнощів оцінювання реальної ємкості ринку через певну його тінізацію.

Водночас лише 20% виробленого меду походить з професійних пасік, які здатні забезпечити великі товарні партії до 20 т меду. Решта виробництва належить локальним невеликим виробникам з обсягом виробництва до 1 т меду. За даними державної служби статистики України, до повномасштабної війни близько 1,5% населення в Україні займалося бджільництвом.

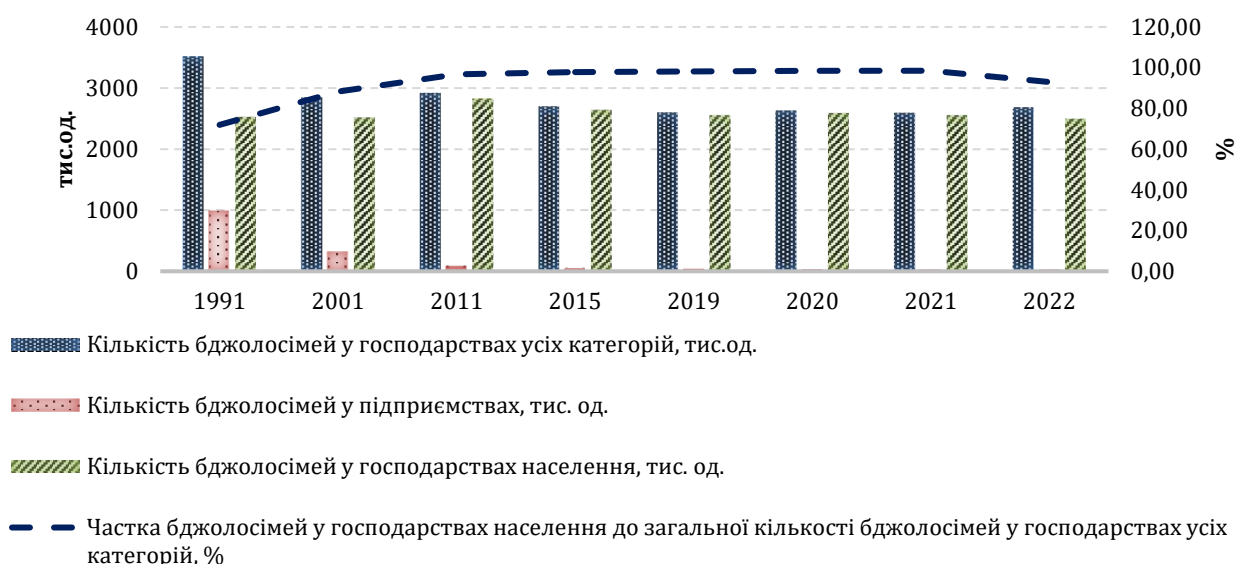

Рис. 1. Динаміка кількості бджолосімей і їхня частка у господарствах населення до загальної кількості в Україні

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України, 2023 р.

Протягом 2010-2020 рр. виробники меду не лише задовольняли попит внутрішнього ринку, а й суттєво розширили зовнішні канали збуту продукції внаслідок сприятливої цінової кон'юнктури світового ринку меду. Динаміка рівнів експорту щороку була позитивна, зокрема спостерігався суттєве його зростання (у 6,7 разів); а частка України в 2017 р. у світовому експорті меду становила 5,56% [15]. Український мед експортували переважно в країни-члени ЄС (79,7% у 2017 р.), США (13%), Туреччину (4,3%), Ізраїль (1,3%), Японію (0,4%), Лівію (0,3%), Швейцарію (0,2%), Норвегію (0,1%), Марокко (0,1%), Грузію (0,1%).

Таким чином, динаміка обсягу експорту меду з України визначається рівнем виробництва. У 2021 р. з 68,5 тис. т меду було експортовано 57,6 тис. т, або 84% від річного обсягу його виробництва (табл. 1).

Таблиця 1. Експорт натурального меду з України

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2018 р., %
Експорт меду, т	49405	55683	80795	57569	48021	97,2
Вартість експорту меду, дол. США	98070	101096	138786	143582	136982	139,7

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної митної служби України, 2023 р.

Найвищий рівень експорту меду спостерігався у 2020 р. – 80,8 тис. т, що на 38,5% вище, ніж середній показник останніх п'яти років. Така ситуація пояснюється певним скороченням медозборів у країнах Європи. Протягом аналізованого періоду експорт меду не суттєво скоротився у натуральному виразі (на 3%) і зріс у вартісному – на 40%. На рис. 2 представлено найбільші країни-експортери меду у світі, де у 2021 р. Україна була на 5 місці після Китаю, Індії, Аргентини та В'єтнаму із загальним обсягом експорту 61,2 тис. т. [20, 21].

У своїх дослідженнях Н. Луців, Г. Жолінська, Л. Сенік відзначають певну залежність української медової галузі від європейських ринків збуту, адже 80% експорту меду з України спрямовувалось саме на ринки країн-членів ЄС [8]. Значному зростанню обсягів експорту меду за кордон сприяло підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На рис. 3 європейські країни, такі як Польща, Німеччина, Бельгія, Франція, Литва домінують щодо імпорту українського меду.

Динаміка обсягів експорту українського меду представлена на рис. 4. Як видно з рисунку, у 2020 р. та 2021 р. Україна експортувала найбільшу кількість меду у грошовому вимірі, зокрема у 2021 р. український експорт становив 144,07 млн дол. США.

Під час війни Україна зберегла статус медової країни, яка займає одне з провідних місць серед європейських виробників меду та експортерів на світові ринки. У 2022 р. Україна експортувала на світові ринки 48 тис. т меду, що на 16,5% менше, ніж у довоєнному році. Природно, що сектор бджільництва зазнав негативного впливу війни. Насамперед воєнні дії на Сході та Півдні України призвели до скорочення загальних обсягів виробництва меду і як

наслідок зменшення пасік і погіршення умов для збирання нектару. Це також негативно вплинуло на якість продукції.

По-друге, війна спричинила логістичні проблеми під час експорту меду. Порушення логістичних шляхів, зниження довіри з боку закордонних покупців та загальна нестабільність у країні створює перешкоди вивезенню меду за кордон. Це негативно впливає на цінову політику та спричиняє накопичення меду в запасах. Оскільки український мед часто скуповується як сировина за заниженими цінами для іноземних покупців, це створює проблеми для українських виробників, які не можуть отримати справедливую ціну за продукцію.

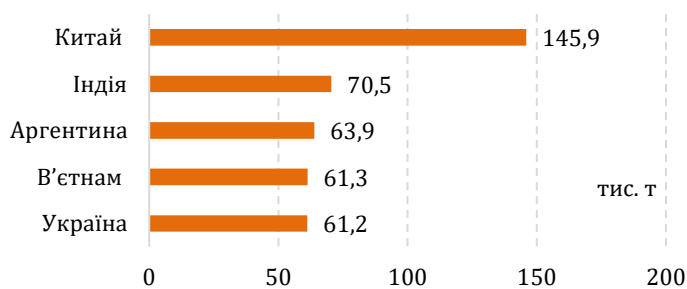

Рис. 2. Найбільші країни-експортери меду у світі в 2021 р.

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної митної служби України, 2023 р.

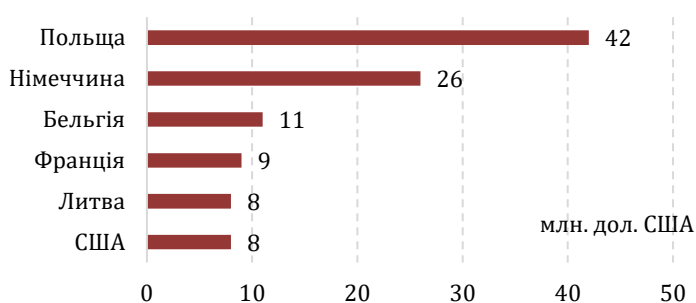

Рис. 3. Найбільші імпортери українського меду, млн дол. США

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної митної служби України, 2023 р.

і сертифікації. Додатковим заходом може бути підвищення свідомості споживачів про переваги якісного українського меду, що сприятиме підвищенню його цінності на світовому ринку.

Для політичної та економічної допомоги Україні після початку широко-масштабного російського вторгнення Європейська рада запровадила заходи зі спрощення логістики для постачання української продукції та створила «кори-дори солідарності» для експорту українських товарів на світовий ринок. Крім того, ЄС поглибив правила лібералізації торгівлі з Україною, передбачені двосто-ронньою Угодою про асоціацію, з кінця травня 2022 р. затвердив регуляторні правила щодо тимчасового пільгового режиму торгівлі на рік – до початку червня 2023 р. У 2023 р. Європарламент проголосував за продовження безмитної торгівлі з Україною ще на один рік – до 2024 р. Це стало сприятливим фактором для експорту меду до країн-членів ЄС, які знову стали найбільшим імпортером українського меду. Однак, попри низьку ціну, попит на український мед залишається невисоким через конкуренцію з боку китайського ринку. Китайський мед пропонують за нижчими цінами, що створює складнощі для українських виробників. Китай володіє значною експортною потужністю та широким ринком збуту, що дозволяє масово

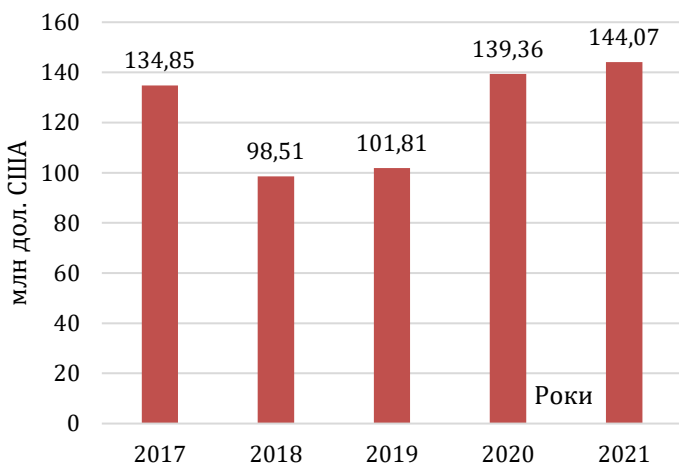

Рис. 4. Динаміка експорту українського меду за 2017-2021 рр., млн дол. США

Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної митної служби України, 2023 р.

залишається невисоким через конкуренцію з боку китайського ринку. Китайський мед пропонують за нижчими цінами, що створює складнощі для українських виробників. Китай володіє значною експортною потужністю та широким ринком збуту, що дозволяє масово

постачати мед за низькою вартістю. Тому українським бджолярам необхідно зосередитись на забезпеченні високої якості продукту, розвитку бренду та пошуку нішевих ринків, де вони можуть конкурувати з вигодою.

На внутрішньому роздрібному ринку меду спостерігається стабільність цін або незначне їхнє зростання у 2023 р. Однак на гуртовому ринку вартість меду значно знизилась, зменшившись з 77 грн/кг до 40-50 грн/кг, що становить третину від попередньої ціни. Якщо ціна на гуртовому ринку буде нижчою за 40 грн/кг, то пасічники не здаватимуть мед, а чекатимуть кращих умов або ж об'єднуються для формування більших партій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проаналізувавши основні проблеми розвитку ринку меду можна зробити такі висновки: війна має значний негативний вплив на динаміку виробництва меду в Україні. Для покращення конкурентоспроможності українського меду важливо інвестувати в запровадження нових технологій виробництва продукції, удосконалення методів збирання та перероблення меду, а також підвищення його якості.

Протягом останніх років Україна здебільшого експортує мед на європейські ринки. Цьому сприяли регуляторні правила ЄС щодо тимчасового пільгового режиму торгівлі в умовах війни. Водночас українським виробникам необхідно активно виходити на нові ринки, розвивати торговельні партнерства, здійснювати активну промоцію своєї продукції на міжнародних ринках. Саме диверсифікація ринків сприятиме зменшенню залежності від окремих країн і забезпеченню стійкості експортного сектору меду.

Наступним завданням для успішного розвитку галузі бджільництва є відновлення ланцюгів постачання та вирішення логістичних проблем.

Список літератури

1. Жемойда О.В. Розвиток пропозиції на ринку агропродовольчої продукції України. К., ННЦ ІАЕ, 2015. 42 с.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Державна митна служба України URL: <https://customs.gov.ua>.
4. Регулювання аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції: монографія / [Діброва А. Д. та ін.]; за ред. А.Д. Діброви, В.Є. Андрієвського; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Ін-т розвитку аграр. ринків. Київ: Інтердрук, 2014. 572 с.
5. Розвиток аграрної політики України в умовах євроінтеграції: монографія / [А.Д. Діброва та ін.]; за ред. А.Д. Діброви, В.Є. Андрієвського; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Ін-т розвитку аграр. ринків. Київ: Інтердрук, 2014. 568 с.
6. Духницький Б.В., Духницький В.Б. Оцінка ролі України на світовому ринку меду. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 77-84.
7. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці. *Економіка АПК*. 2013. № 8. С. 12-21.
8. Луців Н., Жолинська Г., Сенік Л. Ринок меду натурального. *Міжнародний науково-практичний журнал «Товари і ринки»*. 2020. № 4. С. 43-56.
9. Осташко Т.О. Експорт агропродовольчих товарів у ЄС: перспективи і завдання. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 83-94.
10. Пугачов М.І. Розвиток зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами. *Економіка АПК*, 2019. №3, С. 6-13.
11. Старостіна А.О., Біловодська О.А., Шкіря А.Р. Особливості бізнес-середовища виробника натурального меду на споживчому українському ринку. *Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2021. Вип.14. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/18350/16691>
12. Час уже бити на сполох: як вплинула війна на бджільництво та видобуток меду. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2038508-chas-uzhe-biti-na-spolokh-yak-vplivula-viy-na-na-bdzhilnistvo-ta-vidobutok-medu>
13. Чехов С.А. Роль бджільництва у підвищенні врожайності ентомофільних сільськогосподарських культур. *Вісник аграрної науки*. 2001. № 3. С. 77-78.
14. Яценко О.М. Державне регулювання якості продукції бджільництва: світовий досвід та вітчизняна практика. *Економіка та управління АПК*. 2009. Вип. 1 (66). С. 156-164.
15. Ministry of agrarian police and food of Ukraine. URL: <https://minagro.gov.ua/en>.
16. Honey Natural Trade. URL: http://atlas.media.mit.edu/en/profile/hs92/040900/#Product_Connections.
17. MEPs renew trade support measures for Ukraine. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230505IPR84918/meps-renew-trade-support-measures-for-ukraine>.
18. Phipps R. International Honey Market. URL: <http://www.ahpanet.com/page/IntlHoneyMarket>.
19. The Food and Agriculture Organization (FAO). URL: <https://www.fao.org/home/en>.
20. Top 10 Honey Producing Countries. URL: <http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/honey-producing-countries.html>
21. Trade statistics for international business. URL: <http://www.trademap.org/index.aspx>

References

1. Zhemojda, O.V. (2015). *Rozvytok propozytsii na rynku ahroprodovol'choi produktsii Ukrainy*. [Development of supply on the market of agro-food products of Ukraine]. NNTs IAE. Kyiv. Ukraine.
2. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. State Customs Service of Ukraine Available at: <https://customs.gov.ua>.
4. Dibrova, A.D. (2014). *Rehuliuвання аhrарноho сектору економiky Украйны в умовakh ievроинтеhratsii*. [Regulation of the agrarian sector of the economy of Ukraine in the conditions of European integration]. In Dibrova, A.D., Andriievs'kyj, V.Ye. (ed.). *Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannya Украйны, In-t rozvytku аhrар. rynkiv*. Interdruk. Kyiv. Ukraine.
5. Dibrova, A.D. *Rozvytok аhrарноi polityky Украйны в умовakh ievроинтеhratsii*. [Development of agrarian policy of Ukraine in the conditions of European integration]. In Dibrovy, A.D., Andriievs'kyj, V.Ye. (ed.). *Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannya Украйны, In-t rozvytku аhrар. rynkiv*. Interdruk. Kyiv. Ukraine.
6. Dukhnyts'kyj, B.V., Dukhnyts'kyj, V.B. (2020). «Assessment of the role of Ukraine in the global honey market». *Ekonomika APK*. no. 2, pp. 77-84.
7. Kvasha, S.M. (2013). «Methodological basis of public decision-making in agrarian policy». *Ekonomika APK*. no. 8, pp. 12-21.
8. Lutsiv, N., Zholyns'ka, H., Senyk, L. (2020). «Natural honey market». *Mizhnarodnyj naukovo-praktychnyj zhurnal «Tovary i rynky»*. no. 4, pp. 43-56.
9. Ostashko, T.O. (2016). «Export of agro-food products to the EU: prospects and tasks». *Ekonomika i prohnozuvannya*. no. 1, pp. 83-94.
10. Puhachov, M.I. (2019). «Development of foreign trade in agro-food products». *Ekonomika APK*. no. 3, pp. 6-13.
11. Starostina, A.O., Bilovods'ka, O.A., Shkiria, A.R. (2021). «Peculiarities of the business environment of the producer of natural honey on the Ukrainian consumer market». *Visnyk KhNU im. V.N.Karazina. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm»*. vol. 14. Available at: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/18350/16691>.
12. Chas uzhe byty na spolokh: iak vplynula vijna na bdzhil'nytstvo ta vydobutok medu. [Time to sound the alarm: how the war affected beekeeping and honey production]. Available at: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2038508-chas-uzhe-bity-na-spolokh-yak-vplynula-viyna-na-bdzhilnitstvo-ta-vidobutok-medu>
13. Chekhov, S.A. (2001). «The role of beekeeping in increasing the yield of entomophilous crops». *Visnyk аhrарноi nauky*. no. 3, pp. 77-78.
14. Yatsenko, O.M. (2009). «State regulation of the quality of beekeeping products: world experience and domestic practice». *Ekonomika ta upravlinnia APK*. vol. 1 (66), pp. 156-164.
15. Ministry of agrarian police and food of Ukraine. URL: <https://minagro.gov.ua/en>.
16. Honey Natural Trade. Available at: http://atlas.media.mit.edu/en/profile/hs92/040900/#Product_Connections
17. MEPs renew trade support measures for Ukraine. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230505IPR84918/meps-renew-trade-support-measures-for-ukraine>
18. Phipps R. International Honey Market. Available at: <http://www.ahpanet.com/page/IntlHoneyMarket>
19. The Food and Agriculture Organization (FAO). Available at: <https://www.fao.org/home/en>.
20. Top 10 Honey Producing Countries. Available at: <http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/honey-producing-countries.html>.
21. Trade statistics for international business. Available at: <http://www.trademap.org/index.aspx>.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2023 р.